

BOLA TARBIYASIGA OID QONUN HUJJATLARI VA ULARNING PEDAGOGIK JIHLTLARI

Paxratdinova Ulbolsin Kerimberdiyevna

Nukus davlat pedagogika instituti doktoranti

Kalit soʻzlar: Bola tarbiyasi, qonun hujjatlari, tarbiya masalasi, tarbiyadagi farqlar, oilalar, tarbiya jarayoni.

Ключевые слова: образование ребенка, требования законодательства, проблема образования, различия в воспитании, семьи, воспитательный процесс

Key words: child's education, legal requirements, educational problem, differences in upbringing, families, educational process

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimizda bolalar tarbiyasiga qaratilgan e'tibor va shu yoʻnalishda qabul qilingan qonun hujjatlari haqida ma'lumotlar keltirilib, farzand tarbiyasining pedagogik jihatlari haqida fikr yuritilgan.

Аннотация: В статье дается информация о внимании, уделяемом образованию детей в нашей стране и принятых в этом направлении законах, а также комментируются педагогические аспекты образования детей.

Annotation: The article provides information about the attention paid to the education of children in our country and the laws adopted in this direction, and also comments on the pedagogical aspects of children's education.

Barcha davrlarda bolalarga ta'lim berish, ularni tarbiyalash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shu o'rinda davlatimiz tomonidan qabul qilingan qonun hujjatlariga diqqatimizni qaratishni o'rinli deb hisoblaymiz: "2008-yil 7-yanvarda "Bola huquqlari kafolatlari to'g'risida" O'RQ-139-son qonuni, 1989-yil 20-noyabrda 54 moddadan iborat Nyu Yorkda "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risidagi Konventsiya"si qabul qilinishi, 2019-yil 22-apreldagi "Bola huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori, "Bola huquqlari kafolatlari yanada kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4296-son qarori bilan Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) o'rinbosari – Bola huquqlari bo'yicha vakil lavozimi joriy etilgan.[1]. Bundan tashqari mamlakatimizda "1998-yil Oila yili", "1999-yil Ayollar yili", "2000-yil Sog'lom avlod yili", "2001-yil Ona va bola yili", "2008-yil Yoshlar yili", "2010-yil Barkamol avlod yili", "2012-yil Mustahkam oila yili",

“2014-yil Sog‘lom bola yili”, “2016-yil Sog‘lom ona va bola yili”-deb nomlanishi va shunga asosan davlat dasturining ishlab chiqilishi, yurtimizda bolalarga bo‘lgan e‘tibor namunasi hisoblanadi.

To‘g‘ri davlatimiz tomonidan qonun hujjatlari qabul qilinishi mumkin, shunga qaramasdan farzand tarbiyasida, bola parvarishida ularni komil insonlar etib tarbiyalash masalalarida muammolar mavjud. Bugun biz maqolamizda, ushbu masalalarga javob izlaymiz.

Farzand oilada kamol topadi. Bola dunyoga kelishi uchun har bir voyaga yetgan erkak va ayol o‘z ixtiyori bilan an‘analarimizga sodiq qolgan holda oilani barpo etadi. Shu tabarruk joyda farzand dunyoga keladi. Shu kundan boshlab uni tarbiyalash, ta‘lim berish masalasiga e‘tibor qaratiladi. Marifatparvar bobomiz Abdullo Avloniy: “Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”-deya ta‘kidlagan edi.[2]. Afsuski, barcha birdek emas, shu sababli oilalar bo‘yicha o‘rganish ishlari davomida sog‘lom muhitli oilalar, nosog‘lom muhitli oilalar, janjalkash oilalar deb oilalar toifalarga bo‘linadi: - sog‘lom muhitli oilaga: ota-onasi tarbiyali, farzandlari tarbiyali, namunali va odobli oilalar kiradi; - nosog‘lom muhitli oilaga: muhit yaxshi bo‘lmagan, farzandlariga e‘tibor yaxshi bo‘lmagan, ota yoki onalarning birida muammo bo‘lgan oilalar kiradi; - janjalkash oilaga: o‘z nomidan ma‘lumki, sog‘lom muhit hukm surmagan, doimiy janjallar bo‘lib turuvchi, notinch oilalar kiradi.

Nosog‘lom muhitdagi oila, janjalkash oila tushunchalari hozirgi kunda “Noqobil oila” termini bilan ham birdek qo‘llaniladi. Pedagog olim L.Oliferenko sbu haqida shunday deydi: “Noqobil oila – bu shunday oilaki, unda bola noqulaylik, stressli vaziyatlar, zo‘ravonlik, shavqatsizlik, beparvolik, ochlikni bir so‘z bilan aytganda baxtsizlikni boshidan kechiradi. Noqobil oila tushunchasi ostida biz uning turli hil ko‘rinishlarini tushunamiz. Ruhiiy (do‘q-po‘pisa, shaxsni ezish, asotsial hayot tarzida yashashga majburlash va h.k.), jismoniy (shavqatsiz jazolash, do‘pposlash, zo‘ravonlik, turli hil usullar bilan pul topishga majburlash, ochlikga muhtalo qilish)”, ijtimoiy (uydan haydab chiqarish, hujjatlarini olib qo‘yish, shantaj va h.k). [3:256].

Yo'qoridagiday muhitda o'skan bolalar fikrlashida o'zgarishlar mavjud bo'lib, ular jahldor, bemehr, ma'suliyatsiz, urushqoq bo'lib tarbiyalanadi. Bunday oila farzandlariga o'z vaqtida ruhiy yordam ko'rsatilmasa, ularni ko'ngilsiz kelajak kutishi mumkin. Prezidentimiz Sh. Mirziyoyev oila va farzand tarbiyasi bo'yicha quyidagicha fikrlarini bildiradi: "Biz uchun muqaddas bo'lgan oila asoslarini, yanada mustahkamlash, xonadonlarda tinchlik-xotirjamlik, ahillik va o'zaro hurmat muhitini yaratish, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni aniq mazmun bilan to'ldirishdan iborat bo'lmog'i zarur. Ayollar o'rtasida jinoyatchilik, oilalarda ajralishlar ko'paygani, yoshlarning turli diniy-ekstremistik oqimlar va terroristik tashkilotlar ta'siriga tushishi kabi xalqimizga xos bo'lmagan achchiq va noxush masalalar bilan bog'liq"[4].

Farzandlarning sog'lom muhitda o'sishida MDH davlatlarida va xorijiy davlatlarda oila masalasiga qay darajada diqqat qilinganligiga e'tiborimizni qaratish, muammoga yechim topishda yordam ko'rsatadi. Qo'shni Tojikiston Respublikasining Oila kodeksi 1998-yil 13-noyabrda tasdiqlangan. Unda otalik, onalik, bolalarni o'qitish va tarbiyalash er va xotinning teng huquqliligi tamoyilidan kelib chiqqan holda birgalikda hal etiladi. Er va xotin o'z munosabatini o'zaro hurmat asosida ko'rishi, oilani mustahkamligiga harakat qilishi, o'z bolalarining barkamolligi haqida g'amxorlik qilishi lozim deyilgan.[5:476]

Turkmaniston Respublikasida esa, Oila kodeksi 2012-yili 10-yanvarda qabul qilingan. O'sha kodeksning 50-moddasida er va xotinning teng huquqliligi o'rnatilgan bo'lib, unga ko'ra oila munosabatlarida er va xotin shaxsiy nomulkiy va mulkiy huquq va majburiyatlarga ega bo'ladilar. Onalik, otalik, bolalarni tarbiyalash va ularni o'qitish va oila hayotining boshqa masalalari er va xotinning teng huquqliligi tamoyilidan kelib chiqqan holda birgalikda hal etadi-delingan. [5:477].

Koreya Xalq Demokratik Respublikasining 1990-yil 24-oktyabrda qabul qilingan Oila kodeksining 6-moddasida: "Ona va bolani himoya qilish tamoyillari belgilangan bo'lib, unga binoan ona va bola manfaatlarini maxsus himoya qilish – Koreya Xalq Demokratik Respublikasining doimiy siyosatidir. Davlat birinchi navbatda onalarga bolani sog'lom tarbiyalash uchun sharoyit yaratishni ta'minlash haqida g'amxo'rlik qiladi"-deb ko'rsatilgan[5:481].

O‘zbekiston Respublikasida esa, Oila kodeksi 1998-yil 1-sentyabr kuni qabul qilingan. Ushbu kodeksning 4-moddasi “Oilaning, onalik, otalik va bolalikning muhofaza qilinishi” deb nomlanib: “O‘zbekiston Respublikasida oila, onalik, otalik va bolalik davlat himoyasidadir.

O‘zbekiston Respublikasida onalik va otalik izzat-ikromga hamda hurmatga sazovardir.”-deya keltirilgan[6].

O‘zbekiston Respublikasida ham ayollar va balalar huquqlariga oid qonun hujjatlari qabul qilinmoqda. Ammo, ayrim fuqarolar tarafidan davlatimiz tomonidan qabul qilingan qonun hujjatlarini su‘istemol qilish yoki o‘z manfaati yo‘lida foydalanishga urunish holatlari ko‘plab uchramoqda. Buni ijtimoiy tarmoqlarda tarqalayotgan tasvirlardan ko‘rishimiz mumkin.

Bolalar tarbiyasi haqida so‘z yuritar ekanmiz, ularni chuqurroq o‘rganish talab etiladi. Tadqiqotlar jarayonida bolalar, yoshlar to‘liq oilada (ota-onasi bor bo‘lgan), noto‘liq oila (ota yoki onasidan biri bo‘lmagan oila), bobo va buvi qo‘lida tarbiyalangan bolalar, amaki, hola, kelinoyi va boshqalar qo‘lida tarbiyalangan bolalar, “Bolalar uylari”, “Mexribonlik uylari”, “Oilaviy bolalar uylarida” tarbiyalangan bolalar guruhi bilan ishlarni tashkil etdik. Ushbu guruhlariga ajratilgan bolalarning tarbiyalari bir-biridan tubdan farq qiladi.

Prezidentimiz tashabbusi bilan, 2022-yil 4-avgust kuni “Oilaviy bolalar uylari faoliyatini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-345-son qaroriga asosan, Qoraqalpog‘iston Respublikasida 13 nafar Nukus shahri, Beruniy tumani, Xojayli tumani, Taxiyotosh tumanlarida “Oilaviy bolalar uylari” tashkil etildi. Ushbu oila farzandlari “Mexribonlik uyi” tarbiyalanuvchilari bo‘lib, har bir oila 5-7 nafar farzandni tashkil etdi.

“Oilaviy bolalar uylari”ning bolalari yangi xonadonga moslashishda oila egalarining haqiqiy farzandlari bilan do‘stlashib ketishda muammolarga uchradi. Bu birinchi masala bo‘lsa, ikkinchi tomondan “Oilaviy bolalar uylari” farzandlarining o‘zlari o‘rtasida o‘zaro kelisha olmaslik muammosi bo‘ldi. Ularning ruhiyatidagi o‘zgarishni hisobga olgan holda,

bolalarga ruhiy yordam ko'rsatish maqsadida, xonadonlarga Milliy gvardiya harbiy xizmatchilari va Xalq ta'limi vazirligidan ma'sullar biriktirildi.

Boshqa tomondan olib qaraydigan bo'lsak, ularning bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish maqsadida, Respublikamiz tomonidan Samarqand, Buxoro, Xorazm viloyatlari va Toshkent shaharlariga sayoxatlar tashkil etildi. Ularni harbiy vatanparvarlik ruhida o'stirish maqsadida, harbiy qismlarga sayoxat qilinib, madaniy tadbirlar o'tkazildi. Yuqoridagi tadbirlar bolalar dunyo qarashini kengaytirishi mumkin. Ammo, ularning ichki olamini o'rganishda chuqurroq yondashish zarur. Masalan, bolalar ruhiyatidagi farqni aytadigan bo'lsak "Oilaviy bolalar uylarida"gi ayrim bolalar maktablarda sinfdoshlarining qalam, daftar yoki mayda pullarini o'g'irlash holatlari kuzatildi. Bundan tashqari do'konlarga narsa olishga borganida ham do'kondan ortiqcha narsalarni olib qochib ketganligining guvohi bo'ldik. Buning sababi esa, o'z o'rbida bolalarning tarbiyasida nuqsonlar borligini bildiradi.

Shu bilan birga, "Oilaviy bolalar uylari"dagi bolalar o'zlariga ajratilgan planshet, kompyuter, telefonlar sababli ijtimoiy tarmoqlardan o'rinsiz foydalanayotganligining guvohi bo'ldik. Bu narsa ijtimoiy tarmoqning yoshlarga salbiy tasir ko'rsatayotganligini bildiradi. Ushbu oilalarda tarbiyalanayotgan bolalarning o'zlari yashayotgan xonadondan norozi bo'lib, boshqa oila farzandi bo'laman deb almashuvlar yuz berganligining ham guvohi bo'ldik.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz joizki, yurtimizda har bir bola davlatimiz himoyasida. Ularga munosib turmush sharoyitini yaratish yo'lida islohatlar amalga oshirilmoqda. Shunga qaramasdan, har bir bolaga individual yondashish, ularning komil insonlar bo'lib ulg'ayishiga hissa qo'shish har bir pedagog oldiga qo'yilgan muhim vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. www.lex.uz
2. www.hikmatlar.uz
3. Л.Я.Олиференко., Социально-педагогическая поддержка детей группы риска: учеб.пособье / Л.Я.Олиференко [и др.]. – М: Академия, 2002, - 256 стр.
4. Sh.M.Mirziyoyev nutqlari. www.yuz.uz
5. М.Б.Усманов., М.Х.Рустамбаев., "Аёл хукуки". Ўқув қўлланма. Тошкент -2022.
6. www.lex.uz O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi haqida ma'lumot.